

*Virgilijus Pugačiauskas**

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Rusijos karinė doktrina ir praktinės realijos

Šiame straipsnyje apžvelgiamas Rusijos karinę politiką reglamentuojantis strateginis dokumentas – 2010 metų karinė doktrina ir jos praktinė realizacija. Nagrinėjamos doktrinos pagrindinės charakteristikos, ji lyginama su ankstesnėmis doktrinomis. Aiškinamasi, kaip doktrininės nuostatos dėl NATO pavojaus Rusijos nacionaliniam saugumui siejasi su realizuojamais saugumo ir užsienio politikos praktiniais veiksmais, kartu iškeliami šio dokumento kaip priemonės problema Rusijos diplomatinėje politikoje, kurios tikslas yra gerokai padidinti savo įtaką tarptautinėje sistemoje vykstantiems procesams. Aptariama, kaip doktrinoje konstruojamos naujosios karinės politikos pagrindinės kryptys – karinių pajėgų radikali transformacija ir jos pirmieji rezultatai. Pabrėžiama, kad vykdomas ginkluotųjų pajėgų optimizavimas ir modernizavimas stiprina Rusijos karinę galią, tačiau politinis režimas neorientuojamas į demokratines permainas. Tiek karinėje politikoje, tiek kituose nacionalinio saugumo reikaluose sprendimų priėmimo galia iš esmės didžiaja dalimi priklauso nuo vienašališko prezidento sprendimo. Tai, be jokios abejonės, suteikia rimtą pagrindą kalbėti apie padidėjusias grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Įvadas

2010 m. vasario 5 dieną Rusijoje išgalėjo svarbus karinę politiką apibrėžiantis dokumentas – naujoji karinė doktrina, kuri vertinama kaip vienas iš esminių strateginio planavimo dokumentų, skelbiančių pagrindinius teiginius apie gynybą (įskaitant ir pasirengimą), o tiksliau sakant, jame išdėstomas požiūris į valstybės gynybą karinėmis priemonėmis, kartu nurodant pagrindinius vidaus ir išorės „pavojus“ bei „grėsmes“ valstybės nacionaliniam saugumui¹. Ši doktrina užbaigė svarbių dokumentų, apibrėžiančių Rusijos užsienio saugumo ir karinę politiką artimiausiam dešimtmečiui seriją: 2008 metais patvirtinta „Užsienio politikos koncepcija“, o 2009 metais „Nacionalinio saugumo strategija iki 2020 metų“.

* *Doc. dr. Virgilijus Pugačiauskas* – Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros docentas. Adresas korespondencijai: Šilo g. 5a, 10322 Vilnius, tel. (8 5) 210 3569, el. paštas: pugaciauskas@istorija.lt.

¹ Военная Доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461/, 2010 09 23. Doktrinos faktografinė charakteristika: naujoji „Rusijos karinė doktrina“ pradėta rengti nuo 2005 vasaros, Rusijos Federacijos prezidentui V. Putinui Saugumo Taryboje iškelus uždavinį parengti naują dokumentą apie karinę politiką, kuris tapo prioritetiniu Rusijos Saugumo Tarybos darbo grupių tikslu. Kaip žinoma, karinės reformos sumanytojas ir įgyvendintojas Rusijos generalinio štabo viršininkas J. Balujevskis, nuo 2008 m. Saugumo Tarybos sekretoriaus pavaduotojas, kuriojantis karinės doktrinos kūrimą. 2007–2008 m. Rusijos spaudoje ėmė mirgėti pranešimai apie tuoj pasirodysiančią doktriną, tačiau vis dėlto oficialus Rusijos saugumo tarybos pranešimas apie doktrinos sukūrimą buvo paskelbtas tik 2009 m., ji išgalėjo 2010 vasario 5 d. Rusijos prezidentui D. Medvedevui patvirtinus savo parašu.

Straipsnio tikslas – aptarti doktrinos esmines nuostatas, daugiausia dėmesio sukoncentruojant ties Rusijos pozicija dėl NATO, kaip pagrindinio pavojaus, ir ginkluotųjų pajėgų modernizacijos nuostatomis bei jų praktine realizacija.

Šioje konkrečioje ir išsamioje instrukcijoje ginkluotosioms pajėgoms nurodomos karinės grėsmės ir kariniai pavojai, apibrėžiami karinės politikos tikslai bei uždaviniai, detalizuojami karinių pajėgų vystymosi prioritetai ir kryptys, taip pat išdėstomos karinio-ekonominio aprūpinimo nuostatos. Doktrina papildo ir pratęsia nacionalinio saugumo strategiją karinėmis nuostatomis, tačiau jos atskiri straipsniai tiesiogiai susiję ir su Rusijos užsienio politikos koncepcija. Štai doktrinos rengėjai išskyrė dvi svarbiausias šio dokumento problemas – tai NATO keliamos grėsmės įvertinimas ir Rusijos planai dėl atominio ginklo panaudojimo. Taigi doktriną reikia vertinti ne vien kaip išimtinai valstybės karinio pobūdžio dokumentą, bet kaip strategiją, kurioje atsispindi Rusijos vidaus ir, ypač, užsienio politikos metmenys. Dar daugiau, iš tikrųjų doktrina atlieka tam tikrą priemonės vaidmenį šiuolaikinės Rusijos diplomacijoje. Jos turinys yra veikiamas dviejų veiksnių: sustiprėjusio valstybės vidaus potencialo ir užsienio politikos, kuria siekiama realizuoti vieną iš pagrindinių tikslų – stiprinti valstybės statusą pasaulyje².

2010 metų karinę doktriną galima vadinti gynybine, su tam tikromis išimtimis. Didžiumą dokumento sudaro nuostatos, liudijančios, kad karinė galia yra reikalinga valstybės, jos sąjungininkų ir piliečių saugumui užtikrinti. Tačiau, kaip pamatysime vėliau, gynybinės kategorijos nėra visiškai vyrąujančios, keletose vietų gynybinė pozicija keičiama į puolimą vardan gynybos. Doktriną galima drąsiai vertinti kaip 2000 metų analogiško dokumento tąsą, tik konkrečiau, išsamiau ir aiškiau išdėstant, kaip bus įgyvendinamas valstybės saugumas ateinančių dešimtmetį.

Reikia pažymėti, kad doktrinoje yra nemažai aptakia diplomatine kalba suformuotų teiginių, suteikiančių neribotas interpretacijos galimybes. Vieną iš esminių skirtumų išvelgiame doktrinos baigiamojoje dalyje. 2000 metų doktrina užbaigiama valstybės išpareigojimu „garantuoti nuoseklų ir tvirtą karinės doktrinos vykdymą“, naujausioje teigiama, jog – „karinės doktrinos nuostatos gali būti tikslinamos keičiantis karinių pavojų ir grėsmių pobūdžiui, karinio saugumo ir gynybos užtikrinimui skiriamiems uždaviniams, taip pat Rusijos Federacijos vystymosi sąlygoms“. Taigi šis doktrinos sakinytis suteikia Kremlui, t.y. prezidentui, plačias galimybes ne tik lanksčiai interpretuoti patvirtintas nuostatas, bet ir jas operatyviai bei vienašališkai keisti.

² Maskvos Karnegio centro politologas Dmitrijus Treninas tiksliai įvardijo šiuolaikinės Rusijos pagrindinius tris siekius: pirmas – sustiprinti įtaką buvusios Sovietų Sąjungos valstybėms sukūriant tam tikrą bloką, kuriame Rusijos interesai turėtų privilegijuotą padėtį; antras – užtikrinti lygybę su pagrindiniais galios centrais (ES, JAV, Kinija); trečias – Rusija mano, kad turi teisę dalyvauti svarstant svarbiausias pasaulio problemas. Žr. Дмитрий Тренин, Модернизация внешней политики России, <http://www.polit.ru/lectures/2010/03/25/trenin.html#>, 2010 12 12.

1. Saugumo iššūkiai Rusijai: NATO – pavojus Nr. 1

Pagrindiniame karinių pavojų sąrašė pirmoji įrašyta Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (toliau – NATO), t.y karinis gynybinis aljansas³. Anot doktrinos autorių, išorinis pavojus Rusijos saugumui slypi NATO vykdomuose veiksmuose: pirma, prisiimant globalines funkcijas, kurios realizuojamos pažeidžiant tarptautines teisės normas, antra, plečiant organizacijos narių karinę infrastruktūrą prie Rusijos sienų, įskaitant ir naujų narių priėmimą⁴. Taigi Rusijos politikai, pasinaudodami doktrina, bent viešai deklaruoja ištikimybę tradicionalistiniam požiūriui į pasaulį, kai pagrindinis priešas buvo JAV ir jos sąjungininkai Europoje, tiksliau sakant, nuostatos susiformavusios šaltojo karo laikais. Juolab kad 2000 metų doktrinoje NATO ir JAV, bent jau tiesiogiai, neįvardijamos (neakcentuojama taip kategoriškai) kaip svarbiausias potencialios karinės grėsmės pavojus, nors pirmasis aljanso plėtimasis įgavo praktinį pritaikymą 1997 metais, priėmus Lenkiją, Čekiją ir Vengriją⁵. Tokį iš pirmo žvilgsnio „senamadišką“ požiūrį derėtų vertinti kaip Kremliaus politikų pragmatišką siekį sustiprinti Rusijos pozicijas būsimose konsultacijose ir derybose su NATO, ir daryti įtaką formuojant Europos saugumo politiką. Štai karinio saugumo tikslą Kremliaus politologai formuluoja taip: „užkirsti kelią kitai valstybei ar jų grupei įvairiomis priemonėmis susilpninti Rusijos, kaip tarptautinių santykių subjekto, vaidmenį ir svarbą“⁶. Tačiau euroatlantinė kryptis išlieka viena iš svarbiausių Rusijos saugumo ir užsienio politikoje, todėl galima konstatuoti, kad esame naujo ir sudėtingo valstybių diplomatinio žaidimo liudininkai.

³ Rusijos Saugumo Tarybos sekretoriaus pavaduotojas J. Balujevskis įvardijo dvi svarbiausias priežastis, privertusias Rusiją iškelti NATO į pavojų sąrašo priekį. Tai JAV strateginės puolamosios ginkluotės sparti modernizacija XXI amžiuje ir „materialinis bei ideologinis Gruzijos palaikymas“. Заместитель секретаря Совета безопасности Российской Федерации Юрий Балуевский, „Индекс Безопасности“, <http://www.pircenter.org/data/publications/sirus4-10/Interview-Baluevsky.pdf>, 2010 11 20.

⁴ Tarp 11 galimų svarbiausių išorės pavojų valstybės saugumui galima įvardyti dar ketletą tiesiogiai susijusių su NATO ir JAV. Pavyzdžiui, trečiasis pagal eiliškumą pavojus įvardijamas taip: „užsienio šalies (grupės šalių) iniciatyva kuriami kariniai dariniai teritorijose, besiribojančiose su Rusijos Federacija ir jos valstybėmis šalininkėmis, taip pat kaimyninėse akvatorijose“. Ketvirtasis pavojus – „strateginės priešraketinės gynybos sistemos sukūrimas ir dislokavimas žlugdant globalų stabilumą ir pažeidžiant nusistovėjusį galios balansą branduolinėje raketinėje sferoje, taip pat kosminės erdvės militarizavimas ir strateginių nebranduolinių urač tikslios ginkluotės sistemų dislokavimas“. *Военная Доктрина Российской Федерации*, 5 февраля 2010 года, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461/, 2010 09 12.

⁵ Tiesą pasakius, 1993 metų doktrinoje svarbiausių karinių pavojų sąrašė įvardijamas „karinių blokų ir sąjungų plėtimasis“, 2000 metų doktrinoje „pagrindinė grėsmė“ – karinių pajėgų didinimas prie Rusijos Federacijos sienų. Taigi abiem atvejais turima omenyje ir NATO. *Военная доктрина Российской Федерации*, 2000. <http://www.iss.niit.ru/doktrins/doktr02.htm>, 2010 09 11. Tradiciškai antikvarietiškuo deklaratyvos iš valdžios pusės labiau skirtos vidaus vartojimui. Juolab kad remiantis naujausia (2011 02 03) Jurijaus Levados centro sociologine apklausa dėl Rusijos priešų JAV (40 proc, palyginimui 2009 m. – 51 proc.) ir NATO (32 proc, 2009 m. – 34 proc.) užima antrą ir trečią vietas po vidaus priešo Nr. 1 – Čечėnijos kovotojų. Есть ли у России враги?, <http://www.levada.ru/press/2011020302.html>, 2011 02 14.

⁶ А. И. Коповянский, В. И. Лутовинов, *Военная безопасность Российской Федерации и ее обеспечение в современных условиях*, Москва, 2009, с. 21.

Pasižiūrėkime, kaip klostėsi Rusijos ir NATO santykiai doktrinos formavimo laikotarpiu bei po jos priėmimo. Tai padės tiksliai atsakyti į klausimą, kokių strateginių tikslų siekė Rusijos politikai, nurodydami doktrinos kūrėjams suteikti šiai „atgyvenusiai“ formuluotei išskirtinį vaidmenį. Beveik du paskutinius dešimtmečius NATO plėtra vyko nepaisant neigiamo Rusijos požiūrio. Rusijos diplomatijos vienintelis akivaizdus rezultatas yra NATO–Rusijos taryba, atliekanti konsultacines ir praktinio bendradarbiavimo funkcijas aktualiausiais saugumo klausimais. Būtent čia sprendžiant konkrečias problemas (terorizmas, masinio naikinimo ginklų neplatinimas, kova su narkotikų prekyba, krizių valdymas) pozicijos dažniausiai išsiskyrė. Nuo pat antrosios 2004 metų NATO plėtimosi „bangos“ Rusijoje vis labiau stiprėjo priešiškas požiūris į šią organizaciją, o jos vadovai vis dažniau ir atkakliau viešose kalbose skelbė apie teisę ginti savo interesus kaimyninėse valstybėse⁷.

Tokias savitarpio nepasitikėjimo nuostatas, nepaisant užsimezgsio dialogo, Rusijoje stiprino keletas veiksnių: pirma, Rusijos vidaus padėties stabilizacija per pirmąją Putino prezidentavimo kadenciją ir tolygus augimas per antrąją (visų pirma dėl energijos išteklių eksporto) sudarė sąlygas siekti susigrąžinti prarastas tvirtesnes pozicijas tarptautinėje politikoje; antra, iškilo reali grėsmė artimoje perspektyvoje susidurti su trečiąja plėtros banga. Tiksliau sakant, Taryba netapo veiksmingu įrankiu, suteikiančiu Rusijos diplomacijai galimybes daryti svarią įtaką NATO plėtros planams.

Tiesa, Rusijos–NATO bendradarbiavime būta bandymų pasiekti koibinių rezultatų, tačiau jie neigavo praktinės išraiškos⁸. Pirmas bandymas sukurti ilgalaikę partnerystę visiškai sužlugo dėl derybininkų skirtingų „svorio kategorijų“ ir interesų, nesugebėjimo rasti kompromisinių sprendimų. Gruzijos ir Ukrainos siekis tapti Aljanso narėmis buvo viena iš svarbiausių santykių blogėjimo priežasčių, o Rusijos karinis atsakas į įvykius Gruzijoje tapo akivaizdžiu interesų susikirtimo su Aljansu praktiniu pavyzdžiu⁹.

Kaip matome, tokių politinių realijų dinamika sutapo su doktrinos rašymo baigiamuoju etapu. Galima sakyti, kad nuo šio momento Rusija deklaravo savo principinę poziciją – ji neleis nepaisyti jos interesų, o tikslui pasiekti panaudos visas įmanomas priemones, įskaitant ir karines. Taigi sustiprėjęs didžiosios regioninės galios potencialas įgalino Rusijos politikus galutinai suformuluoti ir pradėti įgyvendinti principinį strateginį tikslą – dalyvauti Europos saugumo politikoje kaip lygiavertei partnerei. Rusijos ambicija – naudojant „daugiavek-

⁷ I. Oldberg, *Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev*, Stockholm, Swedish Institute of International Affairs, 2010, Nr.1, p. 16–17; T. Janeliūnas, NATO ir Rusijos strateginės partnerystės viražai, in *Beieškant NATO Lietuvoje: pasiekimai, nesėkmės, perspektyvos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 78.

⁸ Pavyzdžiui, NATO–Rusijos taryba (iki 2008 metų) parengė koncepciją dėl bendrų taikos palaikymo operacijų (international peace-making), tačiau viešai šis dokumentas nebuvo publikuotas. Baranovsky Vladimir, *The Euro–Atlantic Region: Security Challenges and Opportunities for a Joint Response*, Report to the Meeting of the Commission on Euro-Atlantic Security Initiative (Munich, February 7–8, 2010), p. 30–31.

⁹ Paulauskas K., NATO šiandien: pasiklydę transformacijoje?, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2009–2010*, Vilnius, 2010, p. 41.

torinę diplomatiją“ būti vienai iš daugiapolio pasaulio pagrindinių dalių – ir neigiamas požiūris į NATO dominuojantį vaidmenį euroatlantinėje kryptyje yra užfiksuotas 2009 metais priimtoje „Nacionalinio saugumo strategijoje iki 2020 metų“¹⁰. Taigi Kremlius diplomatija ėmėsi vienašališkos iniciatyvos – dialogo ir bendradarbiavimo su Aljansu plėtros tąs nauju politiniu lygmeniu.

Pirmoji diplomatinė iniciatyva – 2009 metų paskutinį rudens mėnesį Rusijos prezidentas D. Medvedevas pasiūlė „Europos saugumo sutarties“ projektą. Beje, tuo pat metu Saugumo Taryba pritarė karinės doktrinos projektui. Prezidento pasiūlymą galima vertinti kaip kardinalų egzistuojančios saugumo sistemos pertvarkymą, kadangi visoms Europos šalims siūloma pasirašyti sutartį, kurios dalyviai bendradarbiauja remdamiesi „nedalomo ir lygaus saugumo“ principais, privalomai atsižvelgdami į kiekvieno sutarties dalyvio saugumo interesus. 10-ajame straipsnyje siūloma pasirašyti šią sutartį visoms valstybėms, esančioms euroatlantinėje ir euroazijinėje erdvėje nuo Vankuverio iki Vladivostoko, taip pat svarbiausioms tarptautinėms organizacijoms, įskaitant NATO ir NVS¹¹.

Tuo pat metu Kremlius nutarė diplomatinį puolimą dar labiau suintensyvinti naujais veiksmais, kuriais siekta didinti spaudimą Vakarams. Karinė doktrina, skelbianti NATO pagrindiniu Rusijos pavojumi, patvirtinama Miuncheno saugumo politikos konferencijos išvakarėse. Joje svarstoma naujoji NATO saugumo strategija, NATO misijos ir regioninio saugumo aktualijos. Konferencijoje Rusijos užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas ganėtinai aštria retorika sukritikavo Vakarų vykdomą politiką: nesugebėjimą užtikrinti saugumo regione, NATO vykdomą ekspansiją į rytus, naujo šaltojo karo kursymą. Išsakoma netgi ultimatyvi pozicija, leidžianti suprasti, jog jei Vakarai toliau vykdys dabartinę politiką – įtampa tik didės¹².

Taigi 2010 metais Rusija demonstruodama vidinę stiprybę ir toliau spartino diplomatinį procesą, o tiksliau sakant, propagavo šią prezidento iniciatyvą įvairiuose aukščiausio lygmens susitikimuose, įskaitant derybas su atskirų šalių lyderiais, kaip antai, su Vokietijos kanclere A. Merkel. Principinio atsakymo iš Vakarų lyderių Rusija nesulaukė, o komentarai apsiribojo trumpomis frazėmis, liudijančiomis, kad artimiausiu metu nesiruošiama keisti institucijų, atsakančių už saugumą, statuso¹³. 2010 metų pirmoje pusėje Rusijos diplomatija, pasitelkusi visas įmanomas priemones, mėgino priversti Vakarus sureaguoti į siūlomas

¹⁰ Pasak dokumento rengėjų, Rusijos nacionaliniam saugumui rūpestį kelia NATO vykdoma politika dviem principinėmis kryptimis: pirmoji – Aljanso karinės infrastruktūros plėtimas prie Rusijos sienų, antroji – bandymas NATO suteikti globalinį vaidmenį. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, <http://www.rg.ru/2009/05/19/strategia-dok.html>, 2011 01 20.

¹¹ 1-ame projekto straipsnyje teigiama: „visi veiksmai saugumo srityje, kuriuos vykdys pasirašiusios šalys, individualiai ar kartu su kitomis, taip pat tarptautinių organizacijų, karinių sąjungų ar koalicijų sudėtyje, vykdomi tik atsižvelgus į visų dalyvių saugumo interesus. 4-ajame straipsnyje iškilusias problemas siūloma spręsti dalyvių, konsultacijų, konferencijos ir ypatingosios konferencijos pagalba, Проект Договора о Европейской безопасности, <http://www.kremlin.ru/news/6152>, 2010 12 15.

¹² Transcript of Speech by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov at the 46th Munich Security Conference, February 6, 2010, <http://www.securityconference.de/Lavrov-Sergey.573.0.html?&L=1>, 2010 11 17.

¹³ Janeliūnas T. (išnaša 7).

vienašališkas radikalias permainas, bet apčiuopiamų rezultatų nepasiekta.

Vakarų atsakymu į Rusijos diplomatijos iniciatyvas ir karinę doktriną galima laikyti 2010 metų lapkričio 19 dieną paskelbtą naują NATO „Saugumo ir gynybos strateginę koncepciją“, kurioje bendradarbiavimo su Rusija politikos pagrindinė kryptis išliko neapkitusi. Kaip anksčiau pabrėžiama bendradarbiavimo su Rusija strateginė svarba, deklaruojama, kad „NATO nekelia grėsmės Rusijai“, nesikeičia bendradarbiavimo mechanizmas – konsultacijos, praktinis bendradarbiavimas ir NATO–Rusijos taryba. Rusijai opiausias klausimas – NATO plėtros planai¹⁴ kaimyninėse valstybėse, priklausiančiose jos interesų zonai – taip pat sprendžiamas be didesnių pokyčių. NATO partnerystės programų tinklas rytuose tęsiamas NATO–Ukrainos, NATO–Gruzijos tarybų instituciniu lygiu¹⁵.

Taigi matome gerokai komplikuoatą ir paradoksalią situaciją, kai oficialiuose strateginiuose dokumentuose abi šalys, pretenduojančios vadintis strateginėmis partnerėmis, demonstruoja diametraliai skirtingas, galima sakyti, priešiškas pozicijas. Be to, sprendžiant iš prezidento D. Medvedevo metinio pranešimo Federaciniam susirinkimui, skaityto jau paskelbus NATO strategiją, euroatlantinė kryptis Rusijos saugumo politikoje išlieka kaip viena iš svarbių, t.y. jai lyg ir nesuteikiamas aukščiausias strateginio prioriteto lygmuo. Čia diplomatiškai kalbama apie Lisabonoje priimtus nutarimus ir užsimenama apie „šiuolaikinę partnerystę, grindžiamą saugumo nedalomumu, tarpusavio pasitikėjimu, skaidrumu ir nuspėjamumu“, o euroatlantinio saugumo perspektyva su rusiškomis iniciatyvomis vertinama „su atsargiu optimizmu“¹⁶. Šiandien akivaizdu, kad NATO ir Rusijos XXI amžiaus pirmajame dešimtmetyje užsimezges bendradarbiavimas nebuvo strateginis, stabilus ir rezultatyvus, netapo nauju postūmiu strateginės partnerystės kryptimi.

Galima konstatuoti, kad karinėje doktrinoje užfiksuoti teiginiai apie NATO pavojų Nr. 1 Rusijos saugumui yra viena iš priemonių didžiuliame diplomatiniam žaidime, siekiant užsitikrinti palankias pozicijas (manevro laisvė) sudėtingose derybose. Pavyzdžiui, 2008 metais patvirtintoje „Užsienio politikos doktrinoje“ apie santykius su NATO pirmiausia nurodoma „maksimaliai išnaudoti politinį dialogą ir praktinį bendradarbiavimą“ sprendžiant bendras grėsmes ir tik po to išvardijami Rusijos netenkinantys Aljanso veiksmai, analogiški paminėtiems karinėje doktrinoje¹⁷. Prabėgus dvejiems metams prezidentas D. Medvedevas metiniame pranešime taip pat tebeakcentavo Vakarų reikšmę: Rusijai JAV reikalinga dėl „intensyvaus ekonominio bendradarbiavimo“, Europos

¹⁴ Расширение НАТО отодвинуто ударом “железного кулака”, <http://www.rg.ru/2011/01/20/karaganov-site.html>, 2011 02 20.

¹⁵ Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon, 19 Novembre 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 2010 11 21.

¹⁶ Послание Президента Федеральному Собранию, 30 ноября 2010 года, 13:00 Москва, Кремль <http://www.kremlin.ru/transcripts/9637>, 2010 12 01.

¹⁷ Концепция внешней политики Российской Федерации, <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/osndd>, 2010 12 02.

Sąjunga vertinama analogiškai vardan „Partnerystės dėl modernizacijos“¹⁸. Taigi bendradarbiavimas su Vakarais šiandieninei Rusijai yra svarbus karinėje srityje – šalies saugumui stiprinti, o ypač gyvybiškai reikalingas ekonominiu ir technologiniu požiūriu.

Dar vienas svarbus doktrinos elementas, žiūrint tiek iš tarptautinio, tiek iš regioninio saugumo taško, sietinas su branduolinio ginklo panaudojimo strategija. Branduolinio atgrasymo strategija Rusijos saugumo politikos doktrininiuose dokumentuose užima svarbiausią vietą. Pirmojoje (1993 metų) doktrinoje branduolinius ginklus numatyta panaudoti tik vieninteliu, globalaus karo atveju. Antrojoje doktrinoje Rusija pasiliko teisę naudoti branduolinių ginklų dviem atvejais: pirmu – kaip atsaką prieš ją ir jos sąjungininkus panaudojus branduolinių ar kitokios rūšies masinio naikinimo ginklą, antru – prasidėjus agresijai, kai naudojami įprastiniai ginklai „krištiškomis Rusijos nacionaliniam saugumui situacijomis“¹⁹. Trečiojoje doktrinoje iš esmės pateikiama identiška antrajai doktrinai pozicija redagavus paskutinius penkis žodžius – „jei kyla grėsmė pačiam valstybės egzistavimui“. Taigi šio veiksmingiausio ginklo panaudojimas dar labiau susiaurinamas ir tą, be abejonės, reikia vertinti kaip pozityvų žingsnį, liudijantį, kad naujojoje doktrinoje įtvirtintas branduolinio ginklo naudojimas galimas tikrai išimtinai gynybiniu tikslu. Pagaliau reikia pridurti, kad svarus branduolinio ginklo arsenalo sumažinimas pagal New START sutartį neturi neigiamos įtakos Rusijos nacionaliniam saugumui.

Šia aksioma būtų galima patikėti, tačiau praktika gerokai sudėtingesnė ir mažiau aiški. Pirmą, abejotina tai, kad karinės doktrinos nuostatos branduolinio ginklo atžvilgiu yra bendro pobūdžio, taigi gali būti lengvai interpretuojamos. Čia lemiamą sprendimo teisę suteikiama (doktrinos III dalis, 22 straipsnis) išimtinai Rusijos Federacijos prezidentui, kurio sprendimo esminis kriterijus bus subjektyvus grėsmės suvokimas. Antra, kaip žinoma, Rusijos prezidentui pasirašius doktriną, kartu buvo patvirtinti „Branduolinio atgrasymo valstybės politikoje metmenys iki 2020 m.. Tačiau apie viešai neskelbto dokumento turinį belieka tik spėlioti. Kita vertus, doktrinoje nekalbama apie branduolinio ginklo perdislokavimo strategiją, o ji gali būti itin aktuali, kaip rodo 2011 metų pradžios itin sudėtingas

¹⁸ Послание Президента Федеральному Собранию, 30 ноября 2010 года, 13:00 Москва, Кремль <http://www.kremlin.ru/transcripts/9637>, 2010 12 01. Politologo D. Trenino nuomone, Rusijos vadovai supranta Vakarų reikšmę valstybės technologinei modernizacijai, kurios sėkmė priklauso nuo turtingų šalių investicijų. Maskva gerina santykius su Vakarais kurdama „modernistinius aljansus“ su Vokietija, Prancūzija, Italija, „perkrauna santykius su JAV“, atsiranda perspektyva partnerystei su NATO, ypač dėl Afganistano ir priešlėktuvinės gynybos srityje. Eksperto manymu, kad Rusijos užsienio politika taptų šiuolaikiška ir stabili, būtina pirmiausia „negrįžtamai demilitarizuoti Rusijos santykius su JAV ir NATO“ Дмитрий Тренин, Какую роль могла бы играть Россия в новом десятилетии, <http://carnegie.ru/publications/?lang=ru&fa=42205>. 2010 12 12.

¹⁹ Giles Keir, *The Military doctrine of the Russian Federation 2010*, Research Review, NATO Defense College, Rome–February 2010, p. 6; Военная Доктрина Российской Федерации 2000, <http://www.iss.niit.ru/doktrins/doktr02.htm>, 2011 11 12.

Rusijos ir NATO derybinis kontekstas priešlėktuvinės gynybos srityje²⁰. Tai rodo, kad Kremlui branduolinis ginklas gali tarnauti ne vien kaip „atsarginė“ strateginė gynybos priemonė, bet ir kaip spaudimo būdas diplomatinuose santykiuose su Vakarais.

2. Rusijos karinė politika: kompleksinė ginkluotųjų pajėgų reforma

Doktrinos trečiojoje, plačiausioje dalyje, apibrėžiami karinės politikos pagrindiniai uždaviniai bei detalai aprašoma ginkluotųjų pajėgų vystymosi perspektyva: karinių pajėgų uždaviniai taikos ir agresijos metu, ginkluotųjų pajėgų vystymosi pagrindinės užduotys, karinio planavimo tikslai bei nustatomi prioritetai. Pirmiausia panoramiškai apžvelgsime karinės politikos esminius momentus: galimų konfliktų prevenciją ir karinių pajėgų panaudojimo charakteristiką.

Karinių konfliktų prevencijos srityje yra numatyta naudotis gausiomis įvairaus pobūdžio iniciatyvomis tiek vienašališkai, tiek bendradarbiaujant daugeliui šalių, tarptautinių organizacijų, įskaitant Europos Sąjungą ir NATO. Reikia atkreipti dėmesį, kad doktrinos autoriai itin aiškiai (2000 m. doktrinoje tai įrašoma kaip prioritetas) akcentuoja Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos (KSSO) svarbą ir „jos potencialo didinimą“. Taigi Rusija tęsia diplomatinį žaidimą, demonstruodama turinti alternatyvą NATO – savąjį rusiškąjį šios organizacijos variantą. KSSO, netgi konstatuojant šios organizacijos silpnumą, suteikia Rusijai papildomą galimybę užtikrinti savo dominavimą šioje principinėje interesų zonoje, tuo pat metu pagrindžia ir išplečia Rusijos kariuomenės panaudojimo už valstybės ribų veikimą remiantis KSSO mandatu. Kremliaus aplinkos politologai, dėliodami Rusijos saugumo politikos perspektyvas, diplomatiškai antrina sakydami, kad Rusijai privalu siekti kolektyvinio saugumo ir ištraukti „į vieną ar kitą karinį-politinį aljansą“²¹.

Palyginti su ankstesniąja doktrina, pabrėžiamas ne tik personalinis Rusijos

²⁰ NATO generaliniam sekretoriui pranešus planus kurti Europos priešlėktuvinę gynybą iš dviejų nepriklausomų (Europos ir Rusijos), tačiau suderintų gynybos sistemų, Rusijos prezidentas reagoavo radikaliai ir pagrasino neatsisakius šio sumanymo dislokuoti branduolines raketas prie Vakarų šalių sienos. General determined to turn Lisbon agenda into action, 24 Jan. 2011, http://www.nato.int/cps/en/SID-6DACF545-9EB449FD/natolive/news_69920.html, 2011 02 12; Россия берет ударные обязательства. В системе ЕвроПРО вскрылись непредвиденные разногласия, *Коммерсант*, nr. 11(4552) arba <http://kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1573245>, 2011 01 23; Встреча с Постоянным представителем России при Организации Североатлантического договора (НАТО) Дмитрием Рогозиным 24 января 2011 года, <http://www.kremlin.ru/news/10135>, 2011 01 25.

²¹ Rusijos kariniai ekspertai konstatuoja, kad kolektyvinių greitojo reagavimo pajėgų kūrimas tik pradėtas, be to, dar nesusikūrusioms karinėms pajėgoms, sprendžiant pagal joms keliamus tikslus, reikalingas „radikalus pertvarkymas“. Карнаухов А., Целуйко В., Военная доктрина России и состояние ее Вооруженных сил. Теория и реальность, *Новая армия России*, Москва: Центр анализа стратегий и технологий, 2010, c. 119; Коповянский А. И., Лутовинов В. И. (išnaša 6).

saugumas, bet ir nuolatos kalbama apie jos sąjungininkų saugumą, t.y. Rusija nedviprasmiškai deklaruoja savo atsakomybės zoną. Atskiru straipsniu diplomatiškai skelbiama: „išplėsti valstybių-partnerių ratą ir bendradarbiauti vadovaujantis bendrais interesais“, savaime suprantama, remiantis visomis tarptautinės teisės normomis²². Praktinėje politikoje tai pirmiausia reikštų NVS erdvę, tačiau kartu liudija Rusijos pretenzijas stiprinti savo įtaką ir aktyviai reikštis platesniame pasauliniame kontekste kaip vienam iš galios centrų.

Tačiau viena iš labiausiai kontroversiškų dalių doktrinoje yra apie karių pajėgų panaudojimą. Štai jau pirmojoje pozicijoje Rusija deklaruoja galinti teisėtai (*pravomerno*) panaudoti ginkluotąsias pajėgas – „apginti savo piliečiams, esantiems už Rusijos Federacijos sienų, remiantis tarptautinės teisės pripažintais principais ir normomis, Rusijos Federacijos tarptautinėmis sutartimis“ (20 sakiny). Taip pat numatyta antra piliečių gynimo užsienyje galimybė (26 sakiny) – „siekiant apginti Rusijos Federacijos ir jos piliečių interesus, užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą gali būti operatyviai panaudojamos ginkluotosios pajėgos už Rusijos Federacijos ribų, sutinkamai (v. sootvestvii) su tarptautinės teisės principais ir normomis, Rusijos Federacijos tarpvalstybinėmis sutartimis ir federaliniais įstatymais“.

Atrodytų, sudėti solidūs saugikliai (sutartys, tarptautinės teisės normos) dėl karinės jėgos panaudojimo neturėtų kelti susirūpinimo, tačiau keletas aplinkybių verčia atidžiau pažvelgti į šią opią sritį. Pirmia, toks diplomatiškai aptakus problemos formulavimas suteikia galimybę sprendžiančiai pusei sukurti begales įvairių interpretacijų, pateisinančių jėgos panaudojimą, t.y. visiškai neaiškūs kriterijai, pagal kuriuos vertinami valstybės ir jos piliečių, o ypač gyvenančių ne Rusijoje, interesai. Tai, žiūrint iš kaimyninių valstybių – ne sąjungininkių – saugumo perspektyvos yra gynybinės doktrinos „pavojingiausia“ formuluotė, leidžianti Rusijai, susiklosčius atitinkamoms aplinkybėms, vykdyti puolamuosius karinius veiksmus. Naujausi teisės pakitimai, Kremliaus realizuoti ikidoktrininiu laikotarpiu, dar labiau supaprastino karinės jėgos naudojimo už Rusijos ribų procedūrą ir, kas svarbiausia, suteikė prezidentui teisę priimti sprendimą, anot K. Giles „mažiau konsultuojantis ir šiek tiek daugiau įvairesnėmis aplinkybėmis“²³.

Kita vertus, reikia atkreipti dėmesį, kad karinė politika doktrinoje suformuluota ne kaip griežtas įstatymų kodeksas, o kaip dinamiškos nuostatos, kurias keisti teisė suteikiama pirmiausia Rusijos prezidentui, kuris priimdamas sprendimus turi „vadovautis federaliniais įstatymais“. Sprendimas yra priklausomas nuo vieno asmens subjektyvaus požiūrio²⁴. Kita vertus, Rusijos karių

²² 2000 metų doktrinoje nesurandame formuluotės, aiškiai nusakančios karinės jėgos panaudojimą už valstybės sienų, o iš esmės kalbama tik apie panaudojimą siekiant sulaukyti agresorių, pažeidusių valstybės integralumą ir teritorijos vientisumą, taip pat tarptautiniuose kariniuose konfliktuose arba operacijose, skirtose taikai palaikyti ir atkurti. Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461/, 2010 09 12.

²³ 2009 metais įstatymo „Apie gynybą“ pataisos.. Giles K., (išnaša 18, p. 7);

²⁴ Rusijos politologas Viktoras Šeinis taip pat pabrėžia pernelyg didelę Rusijos prezidento galią (remiantis Konstitucija, atskirais įstatymais ar jų atitinkamu traktavimu) vienašališkai spręsti pačius svarbiausius nacionalinio saugumo klausimus, nepaisant, jog šios sąvokos Konstitucija nefiksuoja. Шейнис В. Л., Национальная безопасность России. Испытание на прочность (часть III), *Полис*, 2010, № 2, с. 76–79.

panaudojimas už valstybės teritorinių ribų ginant piliečių interesus tampa lyg ir formaliai teisiškai įteisintas.

Karinės doktrinos trečiojoje dalyje „Rusijos Federacijos karinė politika“ išsamiai aptariama karinių pajėgų vystymosi koncepcija. Įdomu tai, kad doktrina apibrėžia tikslinius ir kompleksinius Rusijos ginkluotųjų pajėgų reformos metmenis, kurių intensyvi realizacija praktikoje vyksta keletą metų. Dėl šios priežasties karinė reforma yra itin svarbus momentas vertinant doktriną. 2010 metų doktrinoje teorinis pagrindas suformuluotas ganėtinai plačiai, tačiau konkrečiai. Beje, matyt, kaip palikimas iš ankstesnės doktrinos – daug bendro pobūdžio teiginių, prasidedančių daugiaprasmiu žodžiu „tobulinti“, tačiau nors keičiama į šiek tiek konkretesnio turinio žodžius, kaip antai: „pagerinti kokybę“ ar „aprūpinti“²⁵. Čia kalbama apie ginkluotųjų pajėgų pagrindinius uždavinius karo ir taikos metu, nurodomi pagrindiniai prioritetai, karinio planavimo paskirtis ir uždaviniai, ypač nuosekliai sudėliojami būdai jiems įgyvendinti. Iš esmės kalbama apie radikalią karinę reformą nenaudojant žodžio reforma – karinių pajėgų struktūros, sudėties ir skaičiaus nustatymas pagal prognozuojamus grėsmės dydžius, valstybės galimybes ir kitus parametrus, įskaitant ir demografinius. Pavyzdžiui, numatytos tokios akivaizdžios naujovės, kaip strateginių ir operacinių sistemų sukūrimas karinėje infrastruktūroje, nuolatinės parengties dalinių sukūrimas ir jų aprūpinimas, karinio rengimo švietimo sistemos optimizavimas, sutarčių sistemos tolesnis vystymas. Netgi užsimenama apie valstybės ir piliečių kontrolės būtinybę – visų vykdomosios valdžios veiksmų šalies gynybos srityje²⁶.

Pasižiūrėkime, kokios doktrinos numatytos modernizacijos priemonės vykdomos, juolab kad ši struktūra paveldėta iš Sovietų Sąjungos laikų nebuvo radikaliai pertvarkyta, išskyrus kariuomenės skaičiaus mažinimą. Pirmasis (2008–2009) ir antrasis (2010–2012) etapai yra skirti principiniam kariuomenės organizacinės struktūros ir valdymo pertvarkymui, radikaliai karininkų skaičiaus mažinimui ir karininkų rengimo sistemos pertvarkymui. Pirmoji užduotis – pertvarkyta ar baigiama pertvarkyti kariuomenė pagal numatomus tris lygius: karinė apygarda, regioninė vadovybė ir brigada (naujos nuolatinės parengties brigados), pradėta iš esmės reformuoti karinių oro pajėgų organizacinę struktūrą ir valdymą. Pradėtas kariuomenės optimizavimo procesas – 2010 metų viduryje iš kariuomenės pašalinta du trečdaliai karininkų. Karinio rengimo sistema patiria pirmuosius išbandymus: sustabdytas naujų karininkų rengimas, sumažinamas aukštųjų karo mokyklų skaičius, keičiama profesinio rengimo sistema²⁷. Tai didina kariuomenės profesionalumą, mobilumą ir pasirengimą dalyvauti įvairaus pobūdžio kariniuose veiksmuose.

²⁵ 2000 metų doktrinos skyriuje apie valstybės karinį organizavimą tarp bendro pobūdžio deklaracijų, prasidedančių žodžiu „tobulinti“ arba „padidinti efektyvumą“, surandame sakinį, kuriame kalbama apie prioritetinį uždavinį – kompleksinės karinės reformos įgyvendinimą, tačiau nepateikiama jokių detalių.

²⁶ Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461/, 2010 09 12.

²⁷ Александр Гольц, Армия в 2020 году: современная или советская? *Pro et Contra*, т. 14, № 4–5, с. 55–56; Итоги российской военной реформы: разные мнения, <http://vpk-news.ru/articles/7144>, 2011 02 28; Преобразования закончены, развитие продолжается, http://vpk.name/news/49078_preobrazovaniya_zakoncheniy_razvitiye_prodolzhaetsya.html, 2011 02 25.

Galima konstatuoti, kad šiandien Rusijos kariniai reformatoriai yra stipriai palaikomi politinės vadovybės bei disponuoja finansiniais ištekliais, reikalingais modernizacijai įgyvendinti. Sėkminga pradžia leidžia manyti, kad karinės reformos praktinė realizacija, išdėliota ilgam laikotarpiui, nesusidurs su rimtomis įvairiausiomis problemomis, kaip antai: politinio palaikymo silpnėjimas, didelių finansinių išteklių stoka ar stipri kariškių opozicija. Be abejonės, šiandienos nuveikti darbai, turint omenyje liūdnas Rusijos nenusisėkusių reformų tradicijas, liudija apie karinių pajėgų kokybinį progresą ir padidėjusias galimybes realizuoti doktrinoje iškeltą uždavinį užtikrinti šalies suverenitetą ir teritorijos vientisumą. Tiesa, būtina konstatuoti dar vieną apibendrinančią mintį – karinių pajėgų pertvarkymai didina Rusijos karinę galią, tuo pat metu politinio režimo veikimo principai išlieka nepalieti modernizacijos įtakos, o evoliucijos kryptis išlieka neaiški.

3. Gynybos materialinė-techninė bazė: sunkus palikimas ir sudėtinga ateitis

Karinių pajėgų modernizacija negalima be dar vienos svarbios dalies – kariuomenės aprūpinimo šiuolaikiniais ginklais ir technika. Plačios apimties (sudaro trečdalį doktrinos teksto) paskutinėje IV dalyje, pavadintoje „Gynybos karinis-ekonominis aprūpinimas“ detalizuojami gynybos techninio aprūpinimo uždaviniai, principai ir kryptys. Aptarsime pagrindinius uždavinius. Šalia pakankamo lėšų skyrimo, išlaidų optimizavimo kalbama apie kariuomenės (pirmiausia strateginių branduolinių karinių pajėgų, nuolatinės parengties karinių dalinių ir t.t., tačiau neužsimenama apie karines jūrų ir oro pajėgas) kompleksinį perginklavimą šiuolaikiniais daugiafunkciais ginklais, karo ir specialiąja technika. Numatoma sukurti naujus ypač taiklaus ginklo pavyzdžius ir plėtoti jų informacinį aprūpinimą, vystyti stambias mokslines gamybinės struktūras, išsaugoti valstybės monopolį strategiškai svarbiausioms įmonėms, užtikrinti valstybės technologinę nepriklausomybę, pagaliau pagerinti kokybę ir konkurencingumą. O svarbiausia užduotis – išlaikyti efektyvų aukštųjų technologijų daugiašakį sektorių, sugebantį tenkinti kariuomenės poreikius ir garantuojantį Rusijos Federacijos strateginį dalyvavimą pasaulinėje aukštųjų technologijų produktų ir paslaugų rinkoje²⁸.

Matome kompleksinių užduočių ilgą sąrašą, liudijantį, kad šioje srityje siekiama realizuoti itin ambicingus planus, apie kuriuos nebuvo užsimenama prieš 10 metų patvirtintoje doktrinoje. Be abejonės, tai ne tik ambicingiausia, tačiau ir problematiškiausia karinės reformos dalis, kurios realizacija tiesiogiai priklauso nuo valstybės ekonominio potencialo. Kariuomenės perginklavimo proceso pradžia sutapo su užsitęsusia doktrinos patvirtinimo procedūra.

²⁸ Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461/, 2010 09 12.

Pasižiūrėkime, kokia yra kariuomenės aprūpinimo ginkluote situacija, kokių pasiekta pirmųjų rezultatų. Reikia prisiminti, kad iki šiol kariuomenės aprūpinimas buvo tiesiog katastrofiškas, o stagnacijos laikotarpiu karo pramonės kompleksui leido išgyventi tik nenutrūkstantis ginklų eksportas²⁹.

Tiesa, šis procesas prasidėjo anksčiau, paskelbus valstybinę ginklų programą 2007–2015 metams, tačiau realiai tik nuo 2009 metų karinius dalinius pasiekė pirmosios nedidelės partijos naujų ginklų. Šią fundamentalią, beveik du dešimtmečius nespręstą problemą (naujų ginklų tiekimas pasibaigė 1991–1922 metais) bandoma spręsti senos ginkluotės atnaujinimo keliu. Sėkmingiausiai realizuojama tankų parko modernizacija. 2010 metais į vandenį nuleistas 1993 metais pradėtas statyti „Graney“ klasės branduolinis povandeninis laivas, galintis paleisti ilgo nuotolio raketas tiek su įprastomis, tiek su branduolinėmis kovinėmis galvutėmis. 2009 metais buvo pradėtas statyti dar vienas „Graney“ klasės povandeninis laivas „Kazan“³⁰. Taigi matyti pirmieji procentiškai kuklūs kokybiniai pokyčiai, o procesas išliko lėtas.

Pagrindiniai darbai (valstybinė ginklų kūrimo ir pirkimo programa) numatyti įgyvendinti 2012–2020 laikotarpiu, t.y. kone iki naujos doktrinos sukūrimo. Kaip žinoma, iškeltas uždavinys iki 2020 metų pateikti kariuomenei ne mažiau kaip 70 proc. naujos ginkluotės ir karo technikos. Ši kariuomenės modernizacijos dalis reikalauja ne tik nemažai laiko, bet ir dar daugiau materialinių sąnaudų bei žmogiškųjų išteklių (intelektinio potencialo). Be abejonės, šiandien Rusijos vidaus situacija yra gerokai palankesnė nei prieš dešimtmetį ir suteikia realias galimybes iš esmės pradėti spręsti įsisenėjusias šalies gynybos problemas: sparčiai didėja finansavimas karinei sričiai (2010 metais – 2,6 proc. BNP, 2011 metais – 2,9 proc.), dėl vidaus užsakymų ir augančio eksporto atsi- gauna karo pramonės kompleksas (pagal ginklų pardavimus 2009 metais Rusija – su 18 proc. užėmė antrą vietą po JAV – 39 proc.)³¹. Tačiau šiam kompleksui prireiks nemažai laiko atsigauti po sąstingio, kad sugebėtų išvystyti gamybinius pajėgumus, modernizuoti gamybą, sukurti naujus modernių ginklų pavyzdžius ir juos gaminti serijiniu būdu. Pavyzdžiui, aukščiausiu politiniu ir kariniu lygiu konstatuojama, kad karo pramonės silpnoji vieta – naujos technologijos. Kitaip sakant, iškėlus uždavinį pradėta iš esmės galvoti, kaip išnaudoti technologi-

²⁹ Plačiau žr.: Zdanavičius L., Rusijos gynybos pramonė: tendencijos ir perspektyvos, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2005*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2006, p. 204–208, 213, 215; Puidokas M. Valdymo pokyčiai Rusijos gynybos pramonėje, *Viešojo politika ir administravimas*, 2005, Nr. 11, p. 116.

³⁰ McDermott Roger N., The Restructuring of the Modern Russian Army, *The Journal of Slavic Military Studies*, Volume 22, Issue 4, October 2009, p. 485–501; Чуприн К. В., *Вооруженные силы стран СНГ и Балтии*, Минск: Современная школа, 2009, с. 19–21; Kariniams daliniams išdalyta apie 50 lėktuvų, 38 sraigtasparniai, per 100 tankų. Под новый облик-новое оружие, <http://www.redstar.ru/army.html>, 2010 12 05; *Российское военное обозрение*, 2010, № 7 (77), с. 3.

³¹ 2002–2009 metų laikotarpiu pagal ginklų eksportą Rusija išliko pirmajame penketuke šalių. Grimmert Richard F., Conventional Arms Transfers to Developing Nations, <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/R4140>, 2011 01 12.

proveržį daugelyje karo pramonės šakų³². Ši procesą išjudinti sekasi sunkiai, ypač kai susiduriama su valstybinio kapitalo korporacijomis, neturinčiomis tiesioginio sąlyčio su konkurencinės aplinkos pavojais³³. Taigi valstybinėse korporacijose yra susikaupę nemažai vidinių problemų, kurias sunku įveikti vien tik papildomu finansavimu ar administracinio poveikio priemonėmis.

Rusijos apginklavimo programa besirūpinantys aukšti valdininkai pripažįsta, kad karo pramonė neturi reikiamų pajėgumų gaminti kai kurių rūšių ginklus. Ši priežastis tapo esmine, privertusia rusų politikus ir kariškius išsigyti modernų desantinį laivą „Mistral“ iš Prancūzijos bei nupirkti 14 kompleksų bepiločių skraidančių aparatų iš Izraelio. Tai tik pirmieji žingsniai, o ateityje tai gali virsti įprastine praktika³⁴. Valstybė, pati apsirūpinanti visų rūšių ginkluote, pasinaudojo pasaulyje seniai naudojamu paprastu principu – ko negali pasidaryti pats, nusiperki – Rusija to nedarė nuo II pasaulinio karo laikų. Reikia pripažinti, kad tai tam tikra naujovė Rusijos karinėje politikoje. Taigi pradiniai rezultatai ganėtinai kuklūs, tačiau palyginti su ankstesniąja situacija matome, kad žengtas pirmas realus žingsnis į priekį. Remiantis minėtais perginklavimo pirmaisiais rezultatais matome akivaizdų neatitikimą tarp doktrinoje deklaruojamų uždavinių ir realių Rusijos galimybių (bent jau planuojamu programos laikotarpiu). Tikėtina, kad perginklavimo programa, netgi susiklosčius palankioms aplinkybėms, bus įgyvendinta iš dalies. Akivaizdu, kad net didėjančio finansavimo nepakaks visoms karinėms pajėgoms (pavyzdžiui, laivynui) aprūpinti šiuolaikine ginkluote. Tačiau kalbant apie tendencijas galime būti tikri dėl vieno akivaizdaus dalyko – karo pramonės kompleksas ir karo technikos pirkimas iš užsienio leis Rusijos kariuomenei, o ypač greitojo reagavimo daliniams, disponuoti nauja ginkluote ir karo technika.

Baigiamosios pastabos

2010 metų Rusijos karinę doktriną galima vertinti kaip ankstesnės doktrinos kokybiškai naują redakciją, kurioje suformuluotos karinės politikos vykdymo kryptys ir iškeliamos konkrečios užduotys artimiausiai perspektyvai.

³² Утверждён перечень поручений по итогам заседания Комиссии по модернизации и технологическому развитию экономики России, посвященного теме инновационного развития оборонно-промышленного комплекса. <http://state.kremlin.ru/commission/20/news/9124>, 2011 01 12; Дмитрий Семенов, Время прорывных технологий, http://www.redstar.ru/2011/02/02_02/1_01.html. 2011 02 11

³³ Šios korporacijos ignoruoja prezidento D. Medvedevo įsakus suteikti naujų technologijų kūrimui prioritetinį dėmesį. Госкорпорации должны кардинально повысить расходы на НИОКР, <http://state.kremlin.ru/commission/20/news/10186>, 2011 02 02. Rusija naudoja ir kitą metodą – Vakarų šalyse gaminamų modernių ginklų pirkimas (Mistral, bepiločiai skraidantys lėktuvai) naudingas norint gaminti pagal jų licencijas arba siekiant nukopijuoti.

³⁴ Дмитрий Васильев, Новый бизнес итальянцев в России, <http://vpk-news.ru/articles/6426>, 2011 01 13; Под новый облик-новое оружие, <http://www.redstar.ru/army.html>, 2010 12 05.

Tačiau doktrina nėra išimtinai karinio pobūdžio strateginis dokumentas – jame susipina ir atsispindi šiandieninės stiprėjančios Rusijos vidaus ir užsienio politikos pokyčiai. Galima sakyti, kad doktrina tapo vienu iš Rusijos suaktyvintos „daugiavektorinės diplomatijos“ taktinės ir strateginės kovos įrankių, savotišku orientyru informacinėje kovoje, kurios pragmatinis tikslas yra įgauti kuo didesnes dominuojančias galias tarptautinėje politikoje. Doktrinos nuostatų neapibrėžtumas, plačios galimybės jas laisvai interpretuoti, dar didesnis esminių sprendimų priėmimo sukonzentravimas personalizuotos valdžios rankose, teiginys apie Rusijos piliečių gynimo galimybę karinėmis priemonėmis suteikia rimtą pagrindą kalbėti apie padidėjusią grėsmę kaimyninių šalių saugumui. Pridėjus teiginį apie NATO ir JAV, kaip „potencialius partnerius ir kartu potencialius priešus“, galima kalbėti apie Rusijos antivakarietiškos politikos tradicijos stiprumą.

Prabėgus vos vieneriems metams po doktrinos patvirtinimo galima konstatuoti, kad jos nuostatos dėl ginkluotųjų pajėgų modernizacijos įgyvendinamos praktiškai, o tai liudija apie Rusijos karinės galios laipsniško augimo tendenciją. Tuo pat metu karinė modernizacija vyksta, išlaikant *status quo* dabartinį politinio režimo tipą, kurio tranzitologinė perspektyva išlieka neaiški, be to, ji pripažįstant vargiai ar įmanoma tapti Vakarų dalimi. Vėlgi tenka konstatuoti, kad Rusijos valdžia nesilaiko savo priimtų nuostatų dėl demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimo, kuris yra įrašytas „Nacionalinėje saugumo strategijoje“ kaip pagrindinis nacionalinis interesas. Karinė doktrina atspindi šiandieninės Rusijos vidaus ir užsienio politikos prieštarumą ir kartu nepadedą atsakyti į esminį klausimą – ar šalis pasuks į palaispni suartėjimą su Vakarais, ar ieškos savarankiško kelio?

2011 m. balandis